

III Congrés de Confraries
“Germandats per la Caritat”
10 de febrer de 2007
Dr. Jaume Aymar i Ragolta
Delegat d’Apostolat Seglar de l’Arquebisbat de Barcelona.
Professor de la Universitat Ramon Llull.

La participació dels laics a les processons: diàleg intercultural i conservació del patrimoni.

És significativa avui una processó? El Papa Pau VIè parlava de la ruptura entre el culte i la cultura, entre l’evangeli i la vida. Es diu que avui s’ha perdut molt el sentit dels símbols; pot ser que, en bona mesura, també les imatges hagin deixat de ser eloqüents, que ja no parlin a la cultura contemporània, que els homes i dones d’avui, quan van a una processó, hi assisteixin simplement encuriosits davant d’unes formes que els semblen arcaïques. Si, a més, els qui acuden a les processons són persones que s’han allunyat o, simplement, que han perdut la fe, encara pot augmentar més aquesta sensació de desconexió. Però tot això que he dit fins ara pot ser una anàlisi superficial. El nostre context cultural té unes arrels cristianes i això dona uns referents que no s’esborren fàcilment. Unes manifestacions que s’han repetit durant segles avui continuen apel·lant a sentiments bàsics. El cristianisme és una religió d’encarnació.

Què ens presenten, els passos de Setmana Santa? Un reu flagel·lat, un presoner vilipendiat i exposat a la multitud, un home jove que cau sota el pes de la creu, una dona que fa un gest de misericòrdia, un mare que plora... són situacions a l’abast de tots. En les imatges de Crist crucificat hi veiem l’execució d’un innocent. Si avui hi ha una sensibilitat creixent d’oposició davant la pena de mort, hauríem de ser molt insensibles per no quedar ferits quan ens aturem a reflexionar un moment davant la imatge del crucificat, d’un just col·locat enmig dels malfactors.

O si ens referim a la processó de l’encontre del matí de Pasqua, quina emoció el retrobament d’una mare endolada amb el fill vivent!

D’altra banda, el fenomen de la increença és molt complex. Tant creients com no creients hem de ser humils, lluny de fonamentalistes. El creient hauria de dir “crec que crec” i el no creient “crec que no crec”. El diàleg entre creients humils és possible, entre fonamentalistes és impossible.

Les processons de Setmana Santa tenen i tindran molt de diàleg intercultural. Hi ha un primer nivell d’aquest diàleg quan es troben

manifestacions d'una cultura cristiana, amb una altra que ha deixat de ser-ho.

Els laics

Als laics els agrada moure's. La litúrgia, especialment després del Vaticà II, ofereix possibilitats de participació, però la posició del laic a l'assemblea és encara molt estàtica, pràcticament no es mou del lloc des que comença la celebració. D'altra banda, unes celebracions excessivament cerebrals i racionalitzades gairebé han exclòs les emocions. Les processons permeten caminar, evolucionar. Són dinàmiques. Són emotives. Preparar un pas per a la processó és tot un esforç que aplega a practicants habituals i escadussers. Puc aportar el testimoni de la processó del Silenci de Badalona, una de les més antigues de Catalunya, que vam recuperar després d'anys d'inactivitat i que és l'acte religiós que aplega més persones de la ciutat durant tot l'any. Treure un pas de l'església, acompanyar-lo, comporta una emoció i una vivència que pot ser inesborrable. Cal només que tot això tingui continuïtat, que siguem agosarats per no quedar-nos en el divendres del dolor, sinó per passar, clergues i laics, confreres i confrereses, germans i germanes, al matí lluminós de Pasqua.

Per la gestió i didàctica del patrimoni

No és cap secret que el patrimoni de les processons de Setmana Santa (talles, passos, banderes, guions, gonfanons, improperis, vestes...) ha estat salvat, en bona mesura també mercès als laics, als membres de les congregacions, germandats i confraries.

Si aquestes imatges, quan el gran foc de 1936, haguessin estat guardades a les esglésies s'haurien perdut irremeiablement. Es van salvar perquè homes i dones, germans i germanes, congregants, confreres i confrereses, amb l'enginy i la creativitat que donen els moments de persecució, amb heroïcitat i fins tot amb risc de les seves pròpies vides, les van guardar a casa seva. Poso com a exemple la imatge de la Mare de Déu dels Dolors de Badalona, una de les més antigues i valuoses del seguici processional, que fou salvada per la família Fornaguera, congregants dels Dolors, que la guardaren, disfressada, a casa seva, durant tot el conflicte bèl·lic.

Avui, han desaparegut molts gremis i confraries, però roman el seu patrimoni, com gestionar-lo, com guardar en condicions dignes el seu patrimoni?

Esplèndida la iniciativa de Girona d'usar tota una església, la dels Dolors, de guardar tot allò que pertany a la Setmana Santa. En molts d'altres casos cal recórrer a magatzems, o a locals no sempre apropiats. És somniar molt pensar en un Museu (diocesà o català) d'art sacre?

A la nostra Facultat de Filosofia, que té seu en aquesta mateixa casa, vam endegar, ja fa tres anys, un postgrau en didàctica i gestió del patrimoni. El nostre patrimoni ha de ser ensenyat i gestionat de manera professional i sapient. Malgrat la important feina feta d'uns anys ençà, cal esmerçar molts esforços per recuperar i restaurar-lo. I el primer pas ha de ser fer-ne un inventari rigorós i exhaustiu.

Durant uns anys vaig col·laborar amb la Delegació Diocesana d'Ensenyament en el si de la qual vaig preparar diverses guies didàctiques del patrimoni com ara el dossier pedagògic *Coneguem la Catedral* que ha vist diverses edicions, i dues sobre l'exposició *Millenium, història i art de l'Església catalana* (Quadern Pedagògic d'EGB-BUP-FP) i *Millenium: la fe d'un poble*, un quadern pedagògic adreçat a les comunitats. Va ser aquesta mostra *Millenium*, la que va donar la idea a José Velízia, bon amic, ja difunt i a José Jiménez Lozano, d'impulsar el projecte *Las Edades del Hombre*, avui Fundació. Aquest projecte, des de la primera mostra ha significat moltes novetats en el terreny de les exposicions artístiques:

- 1.- Trencava amb l'esquema tradicional de presentar una exposició d'acord al desenvolupament dels estils artístics seguint els criteris museístics per donar peu a exposicions-relat en les quals les obres d'art són instruments o substitueixen les paraules.
- 2.- Suposava una novetat metodològica, atès que les peces se situaven sense obstacles amb l'espectador.
- 3.- Prenien les catedrals com a àmbits expositius, pensant que les peces van ser pensades precisament per elles i no calia treure-les de context.

El projecte ha assolit 14 edicions i, enguany, s'ha clausurat a Ciudad Rodrigo¹

1 .

(1)Valladolid (1988/89); (2) Burgos (1990), (3) León (1991/92), (4) Salamanca (1993/94), (5) Amberes (1995), (6) Soria-Osma (1997), (7) Palència (1999), (8) Astorga (2000), (9) Zamora (2001), (10) Nova York (2002), (11) Segòvia (2003), (12) Àvila (2004), (13) Madrid (2005) i Ciudad Rodrigo (14)

Aquestes exposicions han tingut un èxit de visitants molt notable, superant, en ocasions, el milió. Això vol dir que les imatges, degudament contextualitzades i explicades, poden tornar a ser eloqüents.

En el si d'aquest magne projecte cultural, vaig participar en el *Congreso Internacional Arte y Fe* que va celebrar-se a Salamanca el 1995, organitzat per les diòcesis de Castilla i Lleó, amb projecte i execució de la Universitat Pontificia de Salamanca i patrocini de la Caja de Salamanca y Soria i la Junta de Castilla y León. Em va ajudar molt a una lectura teològica de les imatges.

Penso que l'esperit que subjau en aquests projectes culturals ens pot ajudar molt a l'hora d'atansar-nos als passos de Setmana Santa i obre moltes possibilitats catequètiques i formatives.

El Crist de l'Esperança

Per tal d'atansar-nos a la sensibilitat contemporània hem de fer també un esforç important i donar la mà als artistes, com ens urgir el Sant Pare Joan Pau II en la seva "Carta als artistes" (1999).

Una imatge que em va impressionar especialment, és el que vaig veure a l'edició de *Las Edades del Hombre* a Salamanca, el 1993. Es tracte del *Cristo yacente* (1988-1991) de l'imaginer Venancio Blanco [Escultura en fusta de pi de Valsaín (220 x 90 x 75 cm). Col·lecció de l'autor. Madrid]

El projecte de la imatge li fou encarregat el 1984 per la *Real Cofradía Penitencial de Cristo Yacente de la Misericordia y de la Agonía redentora*, tot aprofitant una estada a Salamanca de l'artista que, aleshores era a Roma com a director de la Academia Española de Bellas Artes. La maqueta presentava la novetat d'oferir una interpretació simbòlica de la resurrecció, perquè mostrava el Crist mort, però donant la impressió de tornar a la vida. L'artista es va inspirar en una dona en el moment de donar a llum. Comenta Venancio Blanco: "Després de meditar-ho molt de temps, vaig decidir concentrar-me en el moment que Jesús torna a la vida. El fred de la mort que encara és present en l'escultura, és vençut pel calor de la vida, quan Jesús fa com si s'incorporés" (...) "amb aquesta peça s'obre i es tanca un parèntesi en la meva trajectòria com a escultor, tot abocant-hi les experiències acumulades en el decurs de trenta anys de recerca de noves formes".

La imatge va suposar per Venancio Blanco tot un repte en allunyar-se del llenguatge amb què havia concebut les seves anteriors escultures en bronze

i confrontar-la amb la manera de fer tradicional. És una peça única i sorprenent, en la qual l'escultor dóna una interpretació insòlita i original de del prototipus iconogràfic tradicional, que és concebut com un Crist de l'Esperança.

El 1988, la junta general de la confraria, després d'examinar la fotografia de la maqueta, rebutjà l'escultura, tot suggerint a l'artista que canviés el projecte. Assabentat l'escultor, va decidir no alterar l'obra i alliberar del seu compromís a la Confraria, tot deixant-li la possibilitat de quedar-se amb la imatge si, una vegada acabat el Crist jacent, era de la seva plena satisfacció.

Diàleg amb els nouvinguts

Les processons poden ser també plataforma de diàleg de cultures. Barcelona, ciutat d'acollida durant segles veu avui l'afluència de molts llatinoamericans que viuen i conviuen entre nosaltres: mexicans, colombians, equatorians, bolivians, peruans, xilens, argentins i, d'altres nacionalitats. Els qui hem tingut la sort de viatjar a alguns d'aquests països, som conscients de la riquesa de les seves manifestacions religioses, malgrat la secularització creixent que és un fenomen mundial. Els llatins poden trobar en les nostres germandats, confraries i congregacions un espai per viure la seva fe i la seva pietat, tot i que cal fer un necessari esforç d'adaptació, perquè el salt cultural existeix, malgrat que parlem un mateix idioma.

En un moment en què persones procedents del món musulmà viuen i treballen entre nosaltres, m'arriba el testimoni de la *Hermandad del Santísimo Cristo Redentor y Nuestra Señora de la Soledad* de Badalona.

Em parlen de dones musulmanes que participen com a espectadores de la processó de Llefià. I, fins i tot, ploren veient els passos. Dones cobertes que, més enllà del seu credo, veuen en Maria Santíssima dels Dolors el misteri d'una mare que ha perdut el seu fill, un fill que ha estat executat de manera injusta. La sensibilitat andalusa, donada més a les manifestacions externes del dol, no és lluny de la sensibilitat dels magrebins..

Al barri del Fondo de Santa Coloma de Gramenet, em diuen que hi ha xinesos catòlics que col·laboren en l'organització dels actes de Setmana Santa.

Acabo. Davant les processons de Setmana Santa, caldria que renaqués en la nostra mirada innocent d'aquell infant, testimoni intrèpid del pas del Natzarè, aquell del qual ens parla José María Gabriel i Galán, en el seu

famós poema *La Pedrada*; aquell vailet que una Setmana Santa, per no suportar que peguessin a Jesús va tirar una pedra la pas i va decapitar la imatge del botxí, i quan la gent li preguntava el per què, responia: “porque sí, porque le pegan”... Estimats membres d’aquest Congrés, també nosaltres podem preguntar-nos amb el poeta: “Hoy que con los hombres voy/ viendo a Jesús padecer/interrogándome estoy:/¿Somos los hombres de hoy, aquellos niños de ayer?”

Moltes gràcies.